

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

BUXARO
DAVLAT
UNIVERSITETI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVOJLANISH VAZIRLIGI

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA, INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR

xalqaro ilmiy-amaliy anjumani

MATERIALLARI

BUXARO DAVLAT UNIVERSITETI

20 сентябрь 2021 йил

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

**“BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA
SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA,
INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR”
MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIIY-AMALIIY ANJUMANI
MATERIALLARI**

**«ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА И ОПТИМИЗАЦИЯ
ЭФФЕКТИВНОСТИ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИИ И ПЕРЕДОВЫЕ ОПЫТЫ
ОБУЧЕНИЯ»**

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**“IMPROVING THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF
PRIMARY EDUCATION: STRATEGY, INNOVATION
AND BEST PRACTICES”**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

20 sentyabr 2021yil

Buxoro

BOSHLANG'ICH SINFLARDA UMUMMILLIY QADRIYATLARNI SINGDIRISHDA ANVAR OBIDJON IJODINING O'RNI

DOI: 10.53885/edinres.2021.13.91.085

Aziza Qobilova,
BMTI qoshidagi akademik litseyi o'qituvchisi,
BuxDu mustaqil tadqiqotchisi
Zarina Nabiyeva,
BuxDU o'qituvchisi, mustaqil tadqiqotchi.

Anvar Obidjon bolalar she'riyatida o'z yo'nalishi, uslubiga shoirlardan sanaladi. Uning yumorga yo'g'rilgan jajji she'rlarida esa ko'proq kichkintoylar obrazi, olami, tili va tushunchasi aks etganini kuzatish mumkin. Bu ko'proq uning turli buyumlar, jonzot, o'simliklar haqida yaratgan asarlarida ko'zga tashlanadi. Shoir she'rlarida turli xil hayvonlarning o'ziga xos qirralari ochib beriladi. Masalan, qo'rqqoq Quyon, do'stsiz Chayon, arg'amchidek buralib yuradi Ilon, tun-u kun yer qazidi Yumron, buularning hayot tarzlarini ochib berish bilan kichkintoylarni tabiat olamiga nisbatan bo'lgan qiziqishlarini o'n chandon oshirishga erishgan. A.Obidjonning ayrim badihalarida tabiat va inson, bobo va nevara, tarix va taraqqiyot oralig'ida unutilib borayozgan qadriyatlarining etnopedagogik talqini diqqatni tortadi. Masalan, shoir QO'Y haqida shunday yozadi:

Qo'ylarni yaylovga haydashda cho'ponlar: «Qo'sh-qo'sh! Qurre-e-y!» – deb hayqirib turadilar. Qo'radagi qo'ylarga yem berayotib: «Ma, ma, ma», deb chaqirishadi. Ularni nariga quvish kerak bo'lsa: «Hayt! Hayt!» – deya qo'l silkitishadi. Qo'yning erkagi «qo'chqor», urg'ochisi «sovliq» deyiladi. Semiz qo'yni «boqma», «bo'rdoqi», «chori» kabi nomlar bilan ataydilar. Qo'yning bolasini «qo'zi», «qo'zichoq» deyishadi. Onasini emmay qo'ygan kattaroq qo'zi «to'xli»dir. Qo'ylar: «Ba-a, be-e», deb ba'rashadi. Bolajonlar qo'yni «baba», qo'zini «babacha», «babachoq» deyishadi.

Yoki, Kabutarlar haqida o'qiymiz: Kabutar yoki kaptarni “Guli-guli, beh-beh”, deb chaqirishadi. “Kisht” deb haydashadi. Qo'noqdagi kabutarlarni osmonga uchirish uchun qarsak uriladi. Ular balandga ko'tarilganida, keskin-keskin hushtak chalib turilsa, o'ynoqlari havoda umbaloq osha boshlaydi. Kabutarning jo'jasi “polapon” deyiladi Kabutar past tovushda “G'uq-g'uq, g'uq-g'uq qilib sayroqlanadi. Bolajonlar kabutarni “g'u-g'u” deyishadi.

G'oz va o'rdak

G'oz va o'rdaklarga ham tovuqqa qilinadigan muomalalar ishlatilib: “Ma, tu-tu-tu”, deb chaqiriladi. “Kisht!” –deb nariga quviladi. Ularning urg'ochisini ham tovuqlarniki singari “makiyon” deyishadi. G'ozning bolasi “g'ozcha”, o'rdakniki “o'rdakcha” deyilsa-da, umumlashtirib “jo'ja” deb ham ataydilar G'oz “G'oq, g'oq” deb, O'rdak esa: “G'a, g'a, g'a” deb, tovush chiqaradi. Bolajonlar g'ozni ham, o'rdakni ham “g'a” deyishadi.

SIGIR. Sigirni oldinga haydashda: «Chuh! Chuh-chuh!» – deyishadi. Ketayotib yonga chalg'isa: «Xo'sh! E, xo'sh! Xo'sh-sha! Xo'shka!» – kabi qichqiriqlar bilan to'g'riga yurishga chorlaydilar. Sut beradigan sigirni «sog'in», buzoqlaydigan, sut bermay qo'yganini «qisir» deyishadi. Uni sog'ishdan oldin: «Yuvosh-yuvosh, yuvosh-yuvosh», – deb silab qo'yadilar. Mollarning erkagi «buqa» deyiladi. Agar semirtirish uchun ajratib boqilayotgan bo'lsa, «so'qim», «bo'rdoqi» deydilar. Yerni qo'sh tortib haydash, juvoz aylantirish, xirmonda g'alla yanchish singari yumushlarni bajaruvchi qariroq buqalar «ho'kiz» deb ataladi. Sigirning bolasi «buzoq» deyiladi. Buzoqning erkagi «novvos», urg'ochisi «g'unajin»dir. Sigir: «Mo'-o'», deb, buqa: «Muv-v», deb mo'vraydi. Bolajonlar sigir, buqa va buzoqlarni «mo'» deyishadi.

SIGIR QO'SHIG'I

«Qand» deb yig'lar buzog'im,

Hech tinchimas qulog'im,

Mo'-o'.

Ko'nmayapti u sira

Bersam hatto kunjara,

Mo'-o'.

Bilmaydiki esi past,

Ko'k beda ham yomonmas,

Mo'-o'.

Nima u «qand» degani,

Arziydimi yegani?

Mo'-o'.

OT

Otni oldinga yurgizishda: «Cho'! Ha, cho'!» – deyishadi, «tek-tek, dr-r», deb to'xtatishadi. Aravaga qo'shilgan otni orqaga tisarishda: «Ts-s, ts-s», deya yuganidan tortiladi. Bezovtalangan otni tinchlantirish uchun tilni tanglayda chertmaklatib, «taq-taq» etgan ovoz chiqariladi. Ot sug'orilayotganda egasi cho'ziq-cho'ziq hushtak chalib turadi. Otning erkagi «baytal», urg'ochisi «biya» deyiladi. Otning bolasini «qulun», sut emmay qo'yganini «toy», «toychoq» deb ataydilar. Ot: «Iy-y... i, i, i, i», deb kishnaydi. Tili endigina chiqayotgan bolajonlar, ota-onalari erkalatib o'rgatganidek, otni «hachuv» deyishadi. Ko'rinadiki, bu ifodalarning ko'pchiligi, hatto ba'zi hayvon, parrandalar bilan insonlarning qanday «gaplashgan»i ham navqiron avlodlar uchun unutilayozgan. Yoki, umuman eshitishmagan ham. Ammo, bu ham xalqimizning ulug' qadriyatlaridan biri. Boshlang'ich sinf o'quvchilari hayvonlar, jonivorlar, parranda va qushlar haqida ko'plab she'rlarni yod oladilar, ular haqidagi ertaklarni o'qiydilar, rasmini chizadilar. Shu bilan birga insonning ularga munosabati, murojaatini shu kabi matn hamda badihalarda o'qishlariga bugun ehtiyoj katta. Chunki, bolalar va tabiat o'rtasida bugun aloqa deyarli uzilib qolmoqda. Kichikintoylar asosan, hayvonot bog'i, kinolardagina ularni bemalol ko'rishlari mumkin bo'layapti. Shu sababli yuqoridagi kabi qushlar, hayvonlar bilan bog'liq so'z va tushunchalar mohiyatini anglatish shoir ijodida keng o'rin egallaydi. Buning dalili sifatida shoir she'rlarining baayni mavzudagi namunalarini ko'plab keltirish mumkin.

Uning «Kulchalar» va «Botirvoyning kundaligi» turkumlaridagi qahramonlarning deyarli hammasi turli yoshdagi bolalardir. Bu she'rlarda bolalik tuyg'ularining sofliigi, orzu-umidlarning beg'uborligi, tabiatan bir oz shumligi, quvnoqligi kata iste'dod bilan ochib beriladi, o'quvchini goh yayrab-yayrab kulishga, gohjimgina o'ylashga, fikrlashga, xulosalar chiqarishga undaydi. Adibning mahorati shundaki, u bola dunyoqarashidagi o'ziga xosliklarning tub-tubini ko'ra oladi. Ichki olamini, o'y-xayollarini, kichik qalbida kechayotgan ruhiy jarayonlarni nozik did bilan kuzatadi. Bir qaraganda, juda oddiy ko'rinadigan kichik-kichik she'rlarda inson tabiati shakllanishining dastlabki bosqich jarayonlari keng ko'lamda tahlil etib beriladi. Samimiy yumor, yengil hajv elementlari yorqin ko'zga tashlanadi. Shoirning «Hali o'zim bolaman-ku!», «Sinchkov bola», «Shu ham fil-mi?» kabi o'nlab she'rlari shu jihatdan nihoyatda xarakterlidir.

Dadajonim,

Dadajon,

Otim nega

Otajon?

Axir kimga

«Ota»man?

Shuni o'yla-a-ab

Yotaman.

She'rni o'qiganda endigina so'zlar ma'nosini anglay boshlayotgan bolakayning holati ko'z o'ngimizga keladi. Uning kutilmagan «muammo»li masala oldidagi o'ychanligi o'quvchining labiga nurli tabassum paydo qiladi.

Anvar Obidjon shariyati obrazlar olamining kengligiva rang-barangligi bilan ajralib turadi. Aytaylik, «Siz eshitmagan qo'shiqlar» turkumida ellik besh qo'shiq bor. Bu o'rinda «qo'shiq» atama sifatida qo'llanmaydi. Balki, turli jonivorlar, qushlarning sayrashi, yoxud predmetlarning kechinmasi tarzida berilib, ramziy mohiyat kasb etadi. Masalan, «Kaklik qo'shig'i», «Koptoklar qo'shig'i», «Chirmanda qo'shig'i», «Miltiqcha qo'shig'i», «G'ulg'ultovuq qo'shig'i», «Qirchang'i qo'shig'i», «Shippak qo'shig'i», «Ruchka qo'shig'i» kabilar. Jumladan, «Bedana qo'shig'i» shunday yangraydi:

Mayli quring to'r qafas

Pit-piliq,

Hech yo'q, sayrab tursam bas,

Pit-piliq,

Azal erkindir zog'lar,

Pit-piliq,

Qafasdadir sayroqlar

Pit-piliq

конф. (г. Уфа, январь 2013 г.). — Т. 0. — Уфа : Лето, 2013. — С. 1-2. — URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/78/3286/> (дата обращения: 19.01.2021).

8. Жамилова, Башорат. Трактовка и формы выражения экологического воспитания в произведениях для детей. Сборник научных статей по итогам работы Международного научного форума Том. 2
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37532655&selid=37532696>

9. J.B. Sattorovna, K.M.Yusufovna, Comparative interpretation of the characters in English and Uzbek novels//Journal of Contemporary Issues in Business and Government Vol. 27, No. 2, P-ISSN: 2204-1990; E-ISSN: 1323-6903 DOI: 10.47750/cibg.2021.27.02.169
https://cibg.org.au/pdf_9590_701e7944884828c1c310590fcc9873fa.html

10. Jamilova B.S. and Qahhorova M.Y. Bolalar detective nasrida o'smirlar ruhiyati tasviri// International scientific methodical journal, ISSN 2181-1709(P), 2181-1717(E), 2020,1.
<http://interscience.uz/>

KOMPYUTER O'YINLARINING MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR HISSIY INTELEKTIGA TA'SIRI

DOI: 10.53885/edinres.2021.44.98.073

M.M.Nigmatova

Buxoro davlat universiteti,
maktabgacha ta'lim kafedrasida katta o'qituvchisi

Аннотация: Kompyuter o'yinlariga qaram bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning hissiy intellektini rivojlantirish muammosi tog'risida to'xtalib o'tilgan bo'lib, kompyuter o'yinlarining afzalliklari va kamchiliklari aks ettirilgan.

Аннотация: Рассмотрена проблема развития эмоционального интеллекта дошкольников при зависимости от компьютерных игр. Отражены достоинства и недостатки компьютерных игр.

Abstract: There is a problem of development of emotional intelligence of the children at dependence of computer games. We can see the advantages and disadvantages of computer games in current world.

Kalit so'zlar: his-tuyg'ular, hissiy aql, kompyuter o'yinlar, qaramlik, tobelik.

Ключевые слова: эмоции, эмоциональный интеллект, компьютерные игры, зависимость.

Keywords: emotions, emotional intelligence, computer games, addiction.

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021 yillarga mo'ljallangan dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari rejasi ishlab chiqildi. Maktabgacha ta'limning vazifasi bolalarni xalqning boy milliy, madaniy-tarixiy merosi va ma'naviy axloqiy jihatdan tarbiyalash: bolalarda milliy vatanparvarlik hislarini shakllantirish, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olish ehtiyojini, o'qishga intilish moyilliklarini shakllantirib, ularni muntazam ravishda ta'lim jarayoniga tayyorlash, bolalarning tafakkurini rivojlantirish, o'zining fikrini mustakil va erkin ifodalash malakalarini shakllantirish, bolalarning jismoniy va ruhiy sog'ligini ta'minlashdan iborat.

Bugungi kunda hech kimga sir emaski, zamonaviy maktabgacha yoshdagi bolaning eng yaxshi do'sti televizor yoki hatto kompyuter bo'lib, uning sevimli mashg'ulotlari multfilmlar yoki kompyuter o'yinlarini tomosha qilishdir. Bolalar nafaqat kattalar bilan, balki bir-birlari bilan ham kam muloqot qilishni boshladilar. Zamonaviy bolalar boshqa odamlarning his-tuyg'ulariga nisbatan kamroq munosabat bildira boshlashdi. His-tuyg'ularsiz atrofdagi dunyoni idrok etish mumkin emas. Tuyg'ular va his-tuyg'ular bizning e'tiborimizni muhim voqealarga yo'naltiradi, ular bizni muayyan harakatlarga tayyorlaydi va fikrlash jarayonimizga ta'sir qiladi. Hissiy ongsiz biz o'z motivlarimiz va ehtiyojlarimizni to'liq anglay olmaymiz va boshqalar bilan samarali muloqot qila olmaymiz. Bizning his-tuyg'ularimiz fikrlash tarzimizga va fikrimizga ta'sir qiladi.

Charlz Darvin hissiyotlarning inson hayotidagi g'ayrioddiy ahamiyatini ta'kidlagan, uning evolyutsion nazariyasiga ko'ra, hissiyotlar atrofdagi dunyoda moslashishga hissa qo'shadigan muhim adaptiv mexanizmdir. Ushbu mexanizm evolyutsiya jarayonida insonning asab tizimida bir xil vaziyatlarni ko'p marta takrorlash natijasida ishlab chiqilgan va o'rnatilgan, bu erda u yoki boshqalar...